

**СТАНОВЛЕННЯ СЛОВА У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розв'язання одного з ключових завдань дошкільної лінгводидактики, а саме формування мовленнєвої особистості дошкільника, тобто активного, ініціативного мовця, відкритого для спілкування, «який легко і невимушено вступає в спілкування з дітьми і дорослими; застосовує мовні і немовні засоби виразності, володіє формулами мовленнєвого етикету, має розвинуті комунікативні здібності і достатній рівень розвитку рідного мовлення» (А. Богуш). Зміст формування мовленнєвої особистості в дошкільному віці визначається програмами мовленнєвого розвитку дітей і Базовим компонентом дошкільної освіти.

Аналіз наявних досліджень і невирішених аспектів проблеми. Виникнення людського мовлення – одночасно і «вічна проблема» науки, і проблема, що завжди залишається осторонь науки: на базі лінгвістики, психології, етнографії та інших наук не намічалось її ретельного вирішення. Про своєчасність та необхідність порушення цієї важливої проблеми свідчать серйозні спроби зарубіжних учених визначити біологічні, мозкові механізми та фізіологічні закони генезису та здійснення мовленнєвої діяльності (І. Кант, Леннеберг, Роберте) [4; 9; 17]. Проте недолік, що обмежує просування наукових зусиль уперед полягає в тому, що саме явище мовлення розглядається як деяка константа, без спроби розчленувати її на різні рівні становлення. Насьогодні для нового етапу дослідження проблеми виникнення людського мовлення існує меншою мірою чотири комплекси наукових знань: сучасне загальне мовознавство, психолінгвістика (або психологія мовлення), з її впливом на психологічну науку в цілому; фізіологія, нормальна й патологічна нейропсихологія мовлення; еволюційна морфологія мозку й органів мовленнєвої діяльності.

З іншого боку, поновлення зусиль у питанні про час, умови, причини виникнення мовлення диктується невідкладною потребою науки про походження людини – проблемою початку історії. Тривалий час теми про давні знаряддя праці, давні релігійні або магічні вірування відсували на другий план тему про давні стадії мовлення.

Мета статті. Розкрити зміст формування мовленнєвої особистості дошкільника, тобто активного, ініціативного мовця, відкритого для спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім розглянемо ключові поняття дослідження: «лексика», «слово». Лексика – (від грецьк. *leksikos* – належить до слова) – сукупність слів мови, її словниковий склад; словниковий склад мови, будь-якого її стиля, сфери, а також чийх-небудь творів, окремого твору [11]. Цей термін використовується і по відношенню до окремих пластів словесного складу (лексика побутова, ділова, поетична) і для позначення всіх слів, вживається будь-яким письменником або в будь-якому одному творі [11].

У словникових джерелах лексика (*lexicos* – словесний, слово, вислів, зворот мови) визначається як сукупність слів, що входять до складу мови; словниковий запас творів авторів чи сукупність слів, що вживаються в якійсь сфері діяльності [11, с. 274]. Мовознавці визначають лексику як сукупність уживаних у мові слів, з якими пов'язані певні значення, закріплені в суспільному вжитку (О. Пономарів); окремі шари чи групи слів (побутова лексика, професійна) (Л. Мацько, О. Мацько, О. Сидоренко); словниковий склад мови, сукупність усіх слів, наявних у мові (М. Плющ) [14].

Проблема слова належить до однієї з найбільш дискусійних лінгвістичних проблем, оскільки саме воно є головною одиницею мови. Слово виступає основним будівельним матеріалом висловлювань, за допомогою яких реалізується спілкування між людьми. Воно є основною одиницею найменування фактів дійсності, а також сприймань, думок, почуттів людини, викликаних цими фактами. Слово як мовна одиниця потребує відповідного своїй природі визначення, яке б відмежувало його від найближчих мовних одиниць (морфемі й речення), сусіднього слова. Слово є представником усіх компонентів мови – фонетики

(складається зі звуків мови), лексики (позначає, кодує будь-яке явище дійсності, несе смислове навантаження), граматики (у певній граматичній формі). Отже, слово виступає центральною одиницею, що пронизує всю мовну систему.

Слово – склад або сукупність складів, які позначають поняття, уявлення або будь-який предмет. Пояснення значення слів відбувається в семантиці, близьких за значенням слів – у синоніміці, походження слів – у етимології. Види слів відповідають дійсності, що сприймається нашими відчуттями: іменники – предметам, прикметники – конкретному буттю, якості предметів; прислівники та сполучники – зв'язкам і відносинам, що існують між предметами; дієслова – процесу, що відбувається між предметами. Речення містить вислів, питання про світ, що спостерігається або переживається [16, с. 160]. Слово – основна структурно-семантична одиниця мови, що служить для найменування предметів і їх властивостей, явищ, відносин дійсності, володіє сукупністю семантичних, фонетичних і граматичних ознак, специфічних для кожної мови. Характерними ознаками слова є цільність, виділимість і вільна відтворюваність у мовленні. У слові розрізняються такі структури: фонетична (організована сукупність звукових явищ, що утворюють звукову структуру слова). Виділяють лексичне та граматичне значення слова. Сукупність граматичних значень, виражених певними мовними засобами, утворюють граматичну форму слова (С. Ожегов) [16].

Отже, слово – одиниця мови, що служить для найменування понять, предметів, осіб, дій, стану, ознак, зв'язків, явищ, оцінок; мовлення, здатність говорити; розмова, бесіда, щось висловлене; публічний виступ, мовлення; мовлення на будь-яку тему, оповідання, розповідь; право, дозвіл говорити публічно; думка, висновок (часто про досягнення в будь-якій галузі).

Розвиток мовлення дитини починається з трьох місяців, з періоду гуління (Г. Ляміна) [13]. Це період активної підготовки мовленнєвого апарату до вимови звуків. Одночасно відбувається процес розвитку розуміння мовлення. Спочатку дитина починає розрізняти інтонацію, а потім слова, що позначають предмети й дії. При цьому звуки засвоюються не ізольовано, самі собою, а в процесі поступового оволодіння навичками вимови окремих слів.

Мовлення – складна функціональна система, в основі якої лежить знакова система мови в процесі спілкування. Мовленнєва функціональна система ґрунтується на діяльності мозкових структур, кожна з яких виконує свою специфічну операцію. Мовлення розвивається комплексно: активне мовлення дитини й розуміння нею мовлення дорослих розвивається одночасно.

З 3 до 9 місяців дитина просто лепече; мов би грає звуками та складами; наслідує звукам мовлення оточуючих і в результаті виходять перші слова. Склади для дитини стають цілим словом – мама, тато, баба, дядько, дай, киць-киць, ням-ням. Від 9 місяців до 1 року словник збільшується і включає назви предметів, тварин, іграшок; імена дорослих і дітей. Дитина жваво реагує на звернене до неї мовлення. А до 1,5 років вона говорить фрази з двох-трьох слів. Активний словник включає близько 250 слів.

Розвиток мовлення дітей у ранньому віці – одне з найважливіх завдань педагогіки означеного вікового періоду; тісно пов'язаний із формуванням усіх психічних процесів (сприймання; пам'ять, мислення) і водночас є основою цілеспрямованої пізнавальної діяльності дитини. Саме тому означена проблема завжди була в центрі уваги дослідників.

Дитина народжується з готовим апаратом мовлення, зазначає Є. Тихеева, але не розмовляє. Це обумовлено не тільки недорозвитком усієї нервової системи і центрів мовлення, але й низкою інших причин: новонароджений не володіє навичками користування своїм апаратом мовлення, йому потрібно цю навичку набути; у нього відсутній зміст для мовлення, тому потрібно цей зміст здобути; йому невідомі словесні форми мовлення, він має з ними познайомитись; мовлення пов'язане з проявами мислення й обумовлено ним; мова розвивається за умов соціального спілкування між людьми; між новонародженим та оточуючими його людьми соціальні зв'язки ще не встановлені, їх потрібно встановити [19].

Перший рік життя належить до підготовчого періоду мовленнєвого розвитку, у середині якого виділяють три етапи (Г. Ніколаєнко) [15]. Перший етап (1 місяць – 5-6 місяців) з провідною діяльністю – емоційне спілкування дитини з дорослим, характеризується появою перших передмовленнєвих реакцій. Дитина розпочинає своє життя

криком. Крик новонародженого – ознака нормального розвитку людини в організмі матері. Другий етап підготовчого періоду (6-12 місяців) характеризується розвитком розуміння мовлення дорослих. З'являється новий тип спілкування дорослих із дитиною – спілкування на основі розуміння мовлення дорослих. При нормальному мовленнєвому спілкуванні дитини з дорослим, на думку М. Красногорського, утворення певних мовленнєвих реакцій та розуміння мовлення відбувається шляхом наслідування та змінюється шляхом рефлекторного повторення або «фізіологічної ехолалії» [7]. За І. Кольцовою, слово набуває для дитини значення умовного подразника на 8-9 місяці її життя. Дитина навчається розуміти, що кожен предмет, кожна властивість предмета, будь-яка дія має свою назву. Отже, чим частішим і тривалішим буде спілкування, тим швидше відбувається відокремлення слова як умовного сигналу, і навпаки, чим менше спілкуються з дитиною, тим тривалішим буде час початку розуміння мовлення дорослих [6]. На кінець першого року життя дитина добре розуміє не тільки окремі фрази, і цілі речення в мовленні дорослих, відтворює відповідно до словесних подразників адекватні дії та рухи. Слово дорослого починає регулювати поведінку дитини. До 8-10 місяців слово залишається для дитини лише звуковим подразником. І тільки в кінці року, за даними І. Кольцової, воно зі звукового подразника перетворюється на мовленнєвий сигнал [6]. Ф. Фрадкіна наводить такі дані щодо кількості слів: у 10 міс. – 1-5 слів, у 11 міс. – 3-8 слів, у 12 міс. – 7-12 слів. На кінець року в словнику дитини, у середньому, нараховується від 8 до 15 слів [20].

Поява перших усвідомлених слів у мовленні дитини визначається потребою в спілкуванні (Ф. Фрадкіна) [20]. Таку потребу має створити для дитини дорослий. Стимулом активного вживання перших слів є запитання дорослого. Вочевидь, дитина не зможе відразу дати на них словесну відповідь, це цілком закономірне явище. Г. Ляміна дає характеристику перших дитячих відповідей. Так, на першому, початковому, етапі замість відповіді словом, дитина виконує якусь дію чи рух. На другому етапі вже з'являються неадекватні мовленнєві відповіді: а) дитина ворухить губами, язиком, робить глибокий вдих, відтворює інтонацію без членоподільної вимови слова, немовби вимовляє його неозвучено; б) відповідає неадекватно, будь-яким легким для дитини словом; в) відповіді-післядії, дитина вимовляє не те слово, яке потрібно було сказати в певний момент, а те, яке потрібно було назвати раніше [13].

І тільки на третьому етапі з'являються адекватні мовленнєві відповіді. При цьому вимова правильних слів не закріплюється, має випадковий характер. Перші адекватні відповіді словом виникають на зразок дорослого.

На початку другого року життя, дитина починає швидко встановлювати зв'язок між словом і предметом, відбувається подальше розуміння мовлення дорослих. У зв'язку з подальшим розвитком розуміння мовлення на другому році життя необхідно звертати увагу дітей на назву якостей, властивостей, стану, ознак знайомих предметів. Формування активного словника дітей на другому році життя відбувається нерівномірно, спостерігаються ритмічні коливання розвитку мовлення, він відбувається не прямо висхідною лінією, а зигзагоподібно: за «періодом щедрого набуття нових слів ідуть періоди відносного затишшя і навіть збіднення» [13].

Характерною особливістю словника дітей другого року життя, за даними М. Попової, є нерівномірність використання частин мови, що виступає в кількісному складі словника й частотності вживання тих чи інших слів. У словнику дитини здебільшого переважають іменники. Дієслова та прикметники діти вживають менше, хоча частотність їх уживання є досить високою. Подальший розвиток активного мовлення відбувається після 1 року 9 місяців, у дитини з'являється описове мовлення. Значним досягненням у розвитку мовлення дітей другого року життя є поява граматичних форм рідної мови. Засвоєння дитиною граматичного ладу мови пов'язане з формуванням у неї комунікативної функції мовлення. Започатковується розвиток зв'язного мовлення, зокрема його діалогічної форми. У дітей цього віку відсутня ще основна властивість зв'язного мовлення – зрозумілість на основі його власного предметного змісту, тобто його контекстність. Натомість специфічною особливістю мовлення другого року життя є його ситуативність. Ситуативне мовлення дитини – це яскраво виражене діалогічне, розмовне мовлення, оскільки специфічною рисою

ситуативного мовлення є його розмовний характер. Також з'являються основи описового мовлення, дитина намагається висловлювати свої бажання-вимоги з допомогою багатослівних речень та ланцюжка окремих фраз і речень.

На третьому році життя мовлення дітей розвивається швидкими темпами в таких напрямках: розуміння мовлення дорослих, оволодіння словником, удосконалення звуковимови, засвоєння граматичної будови мовлення, розвиток діалогічного мовлення. На третьому році життя швидкими темпами розвивається словник. Наприкінці третього року життя словник дітей становить: 1000-1100 слів; 598-2346 слів; 1000-1200 слів; 1200-1500 слів. За даними вчених, у словнику дитини є майже всі частини мовлення, активізується вживання дієслів і займенників (А. Богуш) [1].

Отже, наприкінці раннього віку дитина правильно вживає більшість відмінкових закінчень, переважає ситуативне мовлення: дитина розповідає про бачене, пережите, діяльність фразами, реченнями, які перемежуються словами там, тут, ось, цей або ж показами, діями, жестами. За допомогою дорослого відтворює зміст казки, оповідання, розповіді, сюжетної картинки.

Оволодіння значенням слова у процесі онтогенеза мовлення є складним процесом, що проходить різні етапи: воно є спочатку узагальненням самого елементарного типу й тільки по мірі свого розвитку переходить від узагальнення елементарного типу до всіх вищих типів узагальнення, завершуючи цей процес утворенням понять (Л. Виготський) [2].

С. Рубінштейн, вважаючи основним у слові його значення, семантичний зміст, вказував, що значення слів, їх фіксована семантика не змінюється в результаті кожного акту мислення індивіда, а утворює стійку основу діяльності мислення. Якщо говорити про комунікативну функцію значень, стане зрозуміло, що спілкування дитини за допомогою мовлення перебуває в безпосередньому зв'язку з диференціацією словесних значень та їх усвідомленням. Дитина спочатку не диференціює словесне значення та предмет, значення і звукову форму слова. Надалі ця диференціація відбувається з розвитком узагальнення, після чого виникають складні семантичні відносини [18].

Психологічне значення слова – це «узагальнене відображення дійсності, вироблене людиною та зафіксоване у формі поняття, знання або вміння, як узагальненого образу дії» (О. Леонт'єв) [10]. О. Лурія визначає його як понятійну співвіднесеність слова, на відміну від лексичного значення, що позначається як предметна співвіднесеність слова [12].

У дошкільному віці на передньому плані перебуває той аспект мови, що безпосередньо пов'язаний зі спілкуванням – лексичне значення слів (Д. Ельконін). Дошкільники проявляють інтерес до мовних явищ, що широко охоплює фонетику й семантику слова. Численні психологічні та психолінгвістичні дослідження (Т. Базжина, Р. Браун, С. Брунер, Л. Виготський, О. Леонт'єв, О. Шахнарович) переконують, що процес засвоєння семантичної структури слова проходить складний шлях розвитку – від формування предметної співвіднесеності слова до засвоєння його смислу й далі – узагальненого лексичного значення словесного поняття. Дослідники справедливо підкреслюють, що «рушійною пружиною» розвитку мовлення дитини є семантика мови (Д. Ельконін).

Психологічна наука розмежовує поняття «смысл» і «значення» слова. На думку психологів, значення слова є необхідною, конституальною ознакою; становить стійку систему узагальнень, яка має різну глибину узагальнення предметів, що позначаються (Л. Виготський) [2, с. 142]. Смысл слова розуміється психологами як індивідуальне значення слова.

Деякі автори визначають значення як зміст слова в контексті, на відміну від значення, яке носить позаконтекстний характер (І. Гальперін) [3]. На думку Г. Колшанського, значення – інтерпретація значення, контекстуально обумовлена в комунікативному акті [5, с. 31].

За О. Лурією, значення слова є об'єктивним відображенням системи зв'язків і відношень, а смысл – це привнесення суб'єктивних аспектів значення відповідно певного моменту й ситуації [12, с. 53]. Психологічна структура значення визначається структурою системи співвідношень і протиставлень слів у процесі їх уживання. У значенні слова виокремлюються два типи компонентів – емоційно-образні та логічні.

В онтогенезі спостерігається глибока психологічна зміна значення слова, його системної будови, тобто за значенням слова на кожному етапі стоять різні психологічні процеси. На ранньому етапі розвитку дитини свідомість має афективний характер, афективно відображає світ. На наступному етапі свідомість відображає світ уже за допомогою слів – діяльнісний характер. Тільки на завершальному етапі свідомість набуває абстрактного вербально-логічного характеру.

Збагачення словника дошкільників у дошкільному навчальному закладі відбувається в тісному зв'язку з розвитком, збагаченням уявлень, ознайомленням із навколишнім світом. Важливо також виділити власне мовленнєві завдання в збагаченні словника дітей, зокрема: розкриття й поглиблення розуміння смислової сторони слова. Це приводить до необхідності ґрунтовного аналізу засвоєння дітьми смислової сторони слова.

Один із напрямів удосконалення словарної роботи – виявлення найефективніших прийомів розширення словника, зокрема прийомів роз'яснення значень слів. Особливу увагу необхідно звернути на використання синонімічних і антонімічних зіставлень, оскільки вони особливо важливі для уточнення, поглиблення й розмежування значень слів. Також, навчити дітей розуміти й використовувати у власному мовленні різні значення багатозначного слова – одне з важливих завдань розвитку мовлення дошкільників. Успішне рішення цього завдання сприятиме повноцінному засвоєнню рідної мови в початковій школі, подоланню недоліків в усному й писемному мовленні учнів.

Оволодіння системою лексичних значень рідної мови – це досить складна розумова робота, у процесі якої дитині належить розібратися в ієрархії мовних одиниць, засвоїти різні закони та правила їх вибору й уживання, оволодіти значеннями слів, можливостями їх поєднання один із одним. І все це ради головної мети – уміння точно виразити свою думку.

Розглядаючи проблему засвоєння значення слова дошкільниками, необхідно торкнутися психологічних особливостей дітей дошкільного віку. У молодшому дошкільному віці мислення дітей стає образно-мовленнєвим, тобто таким, що спирається на образи уяви та здійснюється за допомогою слів. Зростає роль мовлення у функціонуванні мислення, бо саме воно допомагає дитині подумки («про себе») оперувати об'єктами, порівнювати їх, розкривати їхні властивості та співвідношення, виражаючи цей процес та його результати в судженнях і міркуваннях. Мотивами такої діяльності є прагнення зрозуміти явища оточуючої дійсності, з'ясувати їхні зв'язки, причини виникнення.

Розвиток мислення тісно пов'язаний із суттєвими позитивними зрушеннями у мовленні дошкільнят. Швидко зростає словниковий запас, досягаючи до семи років 3500-4000 слів. У словнику, окрім іменників та дієслів, значне місце посідають прикметники, займенники, числівники та службові слова, згідно з їх співвідношенням у мові, якою дитина оволодіває.

Дошкільнята загалом опановують фонетичну будову рідної мови, навчаються вільно артикулювати окремі звуки та поєднувати їх у звукосполучення. Протягом дошкільного віку діти досягають значних успіхів в оволодінні граматику мови, структурою простих і складних речень.

Відбувається подальша диференціація функцій мовлення. До функції спілкування додається планування діяльності та її регулювання за допомогою мовлення. Мовлення стає засобом планування, коли переходить з кінця дії на її початок, а засобом довільного регулювання – коли дитина навчається виконувати вимоги, сформульовані за допомогою мовлення (О. Лурія, Г. Люблінська).

Молодший дошкільний вік є найважливішим періодом формування активного інтересу до людини та її взаємин із іншими людьми. Комунікативно-мовленнєвий розвиток можна розглядати як результат взаємодії дитини з оточуючими, де можливість виразити себе (проявити мовленнєву здатність, засвідчити факт психофізичного самовираження) реалізується в момент переходу зі стану емоційної непричетності, емоційної роз'єднаності, байдужості у стан зверненості до іншої особи чи групи осіб. Діагностика й корекція всіх комунікативних ознак у мовленнєвій поведінці молодшого дошкільника створює фундамент для подальшого зростання когнітивної та лінгвістичної складності мовлення. Одночасно рівень досягнень дитини молодшого дошкільного віку пояснює причини затримок у розвитку мовленнєвої взаємодії дітей середнього дошкільного віку, які часто аргументуються

несформованістю емоційних форм контактів, завдяки яким розвиваються комунікативні властивості особистості.

Процес становлення в дітей першої функції мовлення, тобто оволодіння мовленням як засобом спілкування, протягом перших років життя проходить декілька етапів.

На першому етапі дитина ще не розуміє мовлення оточуючих дорослих і не вміє говорити сама, але тут поступово складаються умови, що забезпечують оволодіння мовленням у подальшому. Це довербальний етап. На другому етапі здійснюється перехід від повної відсутності мовлення до його появи. Дитина починає розуміти найпростіші вислови дорослих і вимовляє свої перші активні слова. Це етап виникнення мовлення. Третій етап триває до 7 років, коли дитина опановує мовлення та все більш абсолютно й різноманітно використовує його для спілкування з оточуючими дорослими. Це етап розвитку мовленнєвого спілкування.

Починаючи з чотирьох років життя, фразове мовлення дитини ускладнюється. Речення складаються з 5-6 слів. У мовленні використовуються приєдники та сполучники, складнопідрядні та складносурядні речення. У цей час дитина легко запам'ятовує та розповідає вірші, казки, передає зміст картинок. У цьому віці дитина наповнює мовленням свої ігрові дії, що свідчить про формування регулятивного мовлення.

До п'яти років дитина засвоює повсякденний словник. У 5-6 років вона опановує типи відмін і відмінків. У її мовленні з'являються збірні іменники й нові слова, створені за допомогою суфіксів. До кінця п'ятого року життя дитина починає опановувати контекстним мовленням, тобто самостійно створювати текстове повідомлення. На думку Р. Левіної, у цьому віці афектне напруження дитини відноситься не тільки до змісту контекстного мовлення, але й до його лексико-граматичного оформлення. Приблизно до шести років формування мовлення дитини в лексико-граматичному плані можна вважати завершеним (Р. Левіна) [8].

Література:

1. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей: Сутність та шляхи реалізації / А. М. Богуш // Дошкільне виховання. – 1999. – №6. – С. 3–5.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1956. – 512 с.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин – М. : Наука, 1981. – 140 с.
4. Кант И. Сочинения в 6-ти томах (Т. 2) / И. Кант. – М. : Мысль, 1966. – 325 с.
5. Колшанский Г. В. Логика и структура языка / К. Г. Владимирович. – М. : Высшая школа, 1965. – 240 с.
6. Кольцова И. М. Ребенок учится говорить / И. М. Кольцова. – М. : Сов. розсип, 1979. – С. 93.
7. Красногорский Н. И. Высшая нервная деятельность ребенка / Н. И. Красногорский. – М. : Медгиз, 1958. – С. 198.
8. Левина Р. Е. Заикание у детей // В кн: Преодоление заикания у детей ; под ред. Левиной Р. Е. – М., 1975. – С. 3–22.
9. Леннеберг Э. Естественная история языка / Э. Леннеберг, 2002. – С. 497–527.
10. Леонтьев А. А. Слово о речевой деятельности / А. А. Леонтьев. – М. : Наука, 1965. – 425 с.
11. Литературный энциклопедический словарь / под ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. – М. : Советская энциклопедия, 1987. – С. 47.
12. Лурия А. Р. Развитие речи и формирование психических процессов / А. Р. Лурия // Психологическая наука в СССР. – М. : Изд-во АН РСФСР, 1959. – С. 319–327.
13. Лямина Г. М. Развитие речи у детей в раннем возрасте / Г. М. Лямина. – М. : Просвещение, 1964. – С. 17–29.
14. Мацько Л. Стилїстика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
15. Николаенко Г. И. Развитие речи детей раннего возраста в дошкольных учреждениях ; под ред. Г. И. Николаенко. – К. : Радянська школа, 1990 – С. 10.
16. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 57000 сл. / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Русский язык, 1987. – С. 122, 348.
17. Роберте А., Пенфильд В. Речь и мозговые механизмы / А. Роберте, В. Пенфильд. – М. : Медицина, 1964. – 406 с.
18. Рубинштейн С. Л. К психологии речи / С. Л. Рубинштейн. – Л. : Изд-во ЛГПИ, 1941. – С. 3–21.
19. Тихеева Е. И. Развитие речи у детей раннего и дошкольного возраста / Е. И. Тихеева. – М. : Просвещение, 1972. – 176 с.
20. Фрадкина Ф. И., Лехтман-Абрамович Р. Я. Этапы развития игры и действий с предметами в раннем

Стаття присвячена теоретичному аспекту становлення слова у дітей старшого дошкільного віку; розкрито зміст формування мовленнєвої особистості дошкільника, тобто активного, ініціативного мовця, відкритого для спілкування.

Ключові слова: формування, дошкільний вік, діти, мовлення, слово.

Статья посвящена теоретическому аспекту становления слова у детей старшего дошкольного возраста; раскрыто содержание формирования речевой личности дошкольника, т.е. активного, инициативного собеседника, открытого для общения.

Ключевые слова: формирование, дошкольный возраст, дети, речь, слово.

The article is devoted to theoretical aspects of development of speech in children under school age, the content of speech formation of personality preschooler that is active, active speaker, open to communication.

Keywords: formation, pre-school age children, speech, word.